

JOCHUM VRIELINK *

Marginalen in de geschiedenis. Over beulen, joden, hoeren, zigeuners en andere zondebokken

F. Vanhemelryck, Davidsfonds, Leuven, 2004, 302p.

"Uit de door de rechtstreeks dagende partijen overgelegde stukken blijkt ontegensprekelijk dat de politieke partij het Vlaams Blok bij het voeren van haar propaganda (...) op openlijke en systematische wijze het zogenaamd 'zondebokmechanisme' hanteert". Zo stelt het Hof van Beroep te Gent in zijn zogenaamde 'Vlaams Blok-arrest'.¹

Het bovenstaande illustreert duidelijk de actualiteit van de thematiek die Fernand VANHEMELRYCK in zijn boek 'Marginalen in de geschiedenis' aansnijdt, te weten die van zondebokken en (ge)marginal(iseerd)e groepen. In de loop van de geschiedenis zijn in vrijwel alle samenlevingen steeds bepaalde groepen het voorwerp geweest van minachting, uitsluiting, marginalisering en zelfs van vervolging en moord.

In zijn jongste werk gaat VANHEMELRYCK meer bepaald in op de geschiedenis van enkele marginale groepen uit het *ancien régime*, in de globale periode van de elfde tot en met de zeventiende eeuw, in het bijzonder in de Zuidelijke Nederlanden. Hiermee bouwt de auteur verder op een reeds omvangrijk oeuvre, waarin onder meer de thematiek van marginaliteit onmiskenbaar als een rode draad gezien kan worden. Verschillende van de eerder door de auteur - in een andere context - behandelde en onderzochte (minderheids)groepen keren in het werk terug.

Het werk is opgebouwd aan de hand van de geselecteerde (marginale) groepen: in elk van de negen hoofdstukken wordt een bepaalde vorm of categorie van marginaliteit nader belicht. Het gaat hierbij om te beginnen om de wereld van zwervers en vagebonden, waaronder VANHEMELRYCK een uiteenlopend amalgaam schaarst; gaande van bedelaars, bedriegers, en kwakzalvers tot rondtrekkende speellieden, goochelaars en kunstmakers. Zigeuners en Egyptenaren vormen het onderwerp van het tweede hoofdstuk. Kettters en Joden, gemarginaliseerd en vervolgd vanwege hun afwijkende godsdienstige overtuigingen, komen aan bod in respectievelijk het derde en vierde hoofdstuk. Hoofdstuk 5 van het werk, behandelt ziekte - meer bepaald melaatsheid - als bron van marginaliteit in het *ancien régime*. Homoseksuelen en prostituees werden - elk op een specifieke manier - gevisieerd omwille van hun seksualiteit en/of seksueel gedrag. In de hoofdstukken 6 en 7 wordt aandacht ingeruimd voor de betreffende groepen. In het daaropvolgende hoofdstuk staat de auteur uitvoerig stil bij de groep die veelal geldt als schoolvoorbeeld van de vervolging van marginale groepen: de 'heksen'. In het negende en laatste hoofdstuk wordt tenslotte een illustratie geboden van een eerloos en marginaal beroep, dat van beul of scherprechter.

VANHEMELRYCK gaat in elk hoofdstuk in detail na op welke wijze de marginalisatie van de groep in kwestie concreet vorm kreeg, en welke sociale of ideologische overwegingen

aan de basis lagen van de marginalisering. Hierbij is grote aandacht voor de diverse evoluties en veranderingen in de perceptie en houding van de maatschappij ten aanzien van de bewuste groepen. Ook wordt steeds stilgestaan bij de iconografie en het gebruik van symbolen bij de marginalisering van de groepen, onder meer door de verplichting om specifieke kentekens van de schande of specifieke kledij te dragen.

De grote waarde van het werk situeert zich vooral op het descriptieve niveau: in de gedetailleerde en bijzonder rijke beschrijvingen van een lang vervlogen tijd. Het biedt daarmee een interessant en vooral ook een bijzonder leesbaar overzicht van de mentaliteit ten aanzien van 'het Andere', en stelt een - in dat opzicht - moeilijk toegankelijke periode open voor een beter begrip.

NOTEN

* KULeuven, dept. sociale en culturele antropologie

¹ Gent 21 april 2004, www.antiracisme.be (*rechtspraakoverzicht*).